

Justitieombudsmannen
Per Lennerbrant

Datum
2023-10-13

Dnr
R 48-2023

1 (4)

Regeringskansliet
Justitiedepartementet
Enheten för lagstiftning om allmän
ordning och säkerhet
103 33 Stockholm

Yttrande över betänkandet Biometri – för en effektivare brottsbekämpning (SOU 2023:32)

(Ju2023/01494)

Riksdagens ombudsmän (JO) har bjudits in att lämna synpunkter på betänkandet. Utifrån de aspekter som JO i första hand har att beakta vill jag föra fram följande.

Förslagets konsekvenser för den personliga integriteten

Från ett samhällsperspektiv är det givetvis mycket angeläget att brott klaras upp och att polisen och andra brottsbekämpande myndigheter har ändamålsenliga rättsliga verktyg. Det gäller inte minst för att hantera den brottslighet som nu förekommer i Sverige bl.a. i form av ökad gängkriminalitet med dödlig utgång. Jag betvivlar inte att användning av biometriska uppgifter kan vara effektivt i brottsutredningar och har givetvis inget att invända i och för sig mot att tekniska landvinningar tas till vara.

Att ta upp biometriska underlag och behandla biometriska uppgifter innebär ofta ett betydande intrång i den personliga integriteten. Det måste därför säkerställas att integritetsaspekter ges en tillräcklig tyngd när det övervägs att utöka möjligheterna att använda biometri.

Jag anser att utredningen sett på de aktuella frågeställningarna alltför mycket ur myndigheternas perspektiv. I betänkandet redogörs utförligt för de brottsbekämpande myndigheternas uppfattning om sina behov av att utöka möjligheterna att använda biometri för att klara upp brott. Övervägandena vad gäller konsekvenserna för den personliga integriteten är långt ifrån lika utförliga.

Jag saknar genomgående en mer noggrann och utförligt redovisad analys av behoven och de förväntade effekterna av de föreslagna ändringarna ställda mot de integritetsrisker för enskilda som de kan medföra. Frånvaron av en sådan analys måste ses som en betydande brist i betänkandet, inte minst som flera av förslagen är mycket ingripande.

Det sagda medför att det med utgångspunkt i det remitterade underlaget inte går att göra den avvägning som föreskrivs i 2 kap. 21 § regeringsformen för att avgöra om en begränsning av en grundlagsskyddad fri- och rättighet är godtagbar. Jag får därför konstatera att det inte är möjligt att ta ställning till förslagen i nu aktuella delar.

Förenligheten med dataskyddsregler

Dataskyddsreglerna har sin grund i de grundläggande fri- och rättigheterna och då främst i rätten till skydd för privatliv och den personliga integriteten som bl.a. kommer till uttryck i 2 kap. 6 § andra stycket regeringsformen, artikel 8 i Europakonventionen och artikel 3 i EU:s rättighetsstadga.

Personuppgiftsbehandling i syfte att bl.a. förebygga, förhindra, utreda, avslöja eller lagföra brott omfattas av dataskyddsdirektivet. Biometriska uppgifter kategoriseras i direktivet som känsliga uppgifter. Enligt artikel 10 är behandling av känsliga personuppgifter endast tillåten om bl.a. den är absolut nödvändig och det finns lämpliga skyddsåtgärder för den registrerades rättigheter och friheter.

EU-domstolen har i en dom den 26 januari 2023, *Ministerstvo na vatreshnite raboti, m.fl.*, mål C-205/21, uttalat sig om tillämpningen av artikel 10 vid insamling av fingeravtryck, fotografi och prov för dna-analys från brottsmisstänkta för registreringsändamål.

Enligt utredningens mening utgör EU-domstolens dom inte ett hinder mot de förslag om behandling av biometriska uppgifter som lämnas. Jag är inte övertygad om att den bedömningen är riktig i alla avseenden. Det behöver göras en mer ingående analys av förslagets förenlighet med dataskyddsregleringen i ljuset av avgörandet från EU-domstolen. Det gäller särskilt förslaget om skapandet av en biometrisk uppgiftssamling för alla innehavare över 15 år av svenska pass för användning för brottsbekämpande ändamål men också t.ex. förslaget om obligatorisk upptagning av biometriska underlag från den som anhållits eller häktats.

Jämförelser med uppgifter i passregistret och i dna-baserade släktforskningsdatabaser

Utredningens förslag om jämförelse med uppgifter i passregistret och släktforskningsmetoden är de mest långtgående som lämnas i betänkandet. Utöver det jag redan fört fram vill jag säga följande om dessa förslag.

Jag kan konstatera att utredningen föreslår att biometriska jämförelser i passregistret ska få göras vid ett relativt stort antal brott och redan på försöks-, förberedelse- och stämplingsstadiet. Jag kan dock inte se att det har presenterats skäl som visar att det är nödvändigt och proportionerligt med ett så vidsträckt tillämpningsområde.

När det gäller släktforskningsmetoden begränsar sig utredningen till att konstatera att brottsdatalagen ger ett visst utrymme att föra över personuppgifter till en privat

aktör i tredjeland. Den grundläggande frågan om det finns rättsliga förutsättningar att överföra känsliga personuppgifter på det sätt som föreslås behöver dock analyseras ytterligare.

För det fall släktforskningsmetoden ska få användas är det av avgörande betydelse att det finns tillräckliga skyddsåtgärder vid behandlingen av personuppgifter. Mot den bakgrunden föreslår utredningen att det utöver dataskyddsregleringens krav på lämpliga skyddsåtgärder ska ställas upp vissa uttryckliga krav för att Polismyndigheten ska få använda dna-baserade släktforskningsdatabaser (se föreslagna 6 b kap. 2 § polisens brottsdatalag). I praktiken behöver Polismyndigheten ställa upp avtalsvillkor som innebär att den som tillhandahåller databasen förpliktar sig att följa kraven i lagen. Polismyndigheten behöver också på ett ändamålsenligt sätt följa upp att villkoren efterlevs.

Jag ser svårigheter för Polismyndigheten att följa upp efterlevnaden av sådana villkor i avtal med en privat aktör i tredjeland. Förslaget medför därför risker för obehörig eller otillåten behandling av känsliga personuppgifter.

Det är vidare min uppfattning att en biometrisk jämförelse med uppgifter i passregistret och en användning av släktforskningsmetoden alltid bör föregås av en domstolsprövning.

Övriga synpunkter

Upptagning av biometriska underlag under en förundersökning

Utredningen föreslår att rekvisitet för när biometriska underlag ska få tas upp under en förundersökning kopplas till brottets straffskala i stället för till en bedömning av vad påföljden kan förväntas bli i det enskilda fallet. Förslaget innebär att ett prov i registrerings syfte får tas även vid lindriga brott som har fängelse i straffskalan. Utredningen betonar dock att allmänna principer som gäller vid tvångsmedelsanvändning, bl.a. proportionalitetsprincipen, alltid måste beaktas.

Jag ser fördelar med att koppla upptagningen till brottets straffskala. En risk är dock att biometriska underlag kommer att tas upp slentrianmässigt vid alla brott med fängelse i straffskalan, vilket inte varit utredningens avsikt. Det vore därför önskvärt med ytterligare vägledning hur proportionalitetsbedömningen bör göras, gärna med exempel på när det inte är aktuellt att ta prov vid brott som har fängelse i straffskalan. Vidare bör det av lagtexten tydligare framgå att prov för dna-analys som bara görs i registersyfte endast får tas genom salivprov (se föreslagna 28 kap. 12 a § fjärde stycket rättegångsbalken).

Kroppsvisitation och kroppsbesiktning av mera väsentlig omfattning i ett transportmedel

JO har uppmärksammat att det kan finnas situationer när det av praktiska skäl är svårt att utföra en kroppsbesiktning inomhus, men där tillfredsställande avskildhet ändå kan åstadkommas, och överlämnat besluten till Justitiedepartementet för kännedom (se JO 2008/09 s. 156, dnr 3526-2007, och JO 2019/20 s. 385, dnr 7001-2017).

Det är välkommet att det nu lämnas ett förslag om att en kroppsvisitation och en kroppsbesiktning av mera väsentlig omfattning ska få genomföras i ett lämpligt utrymme i ett transportmedel. Som anges i betänkandet är det av vikt att transportmedlet är så rymligt att det erbjuder ett avskilt utrymme som kan jämföras med ett rum och som är skyddat från insyn.

Inför upprättandet av detta yttrande har jag samrått med JO Katarina Pålsson som har tillsyn över Kriminalvården.

Yttrandet har beslutats av JO Per Lennerbrant. Dokumentet har fastställts digitalt och har ingen underskrift.

Rättssakkunniga Mattias Karlsson har föredragit ärendet och byråchefen Stefan Nyman har deltagit i beredningen.